

No parlaré d'arquitectura, 40_ **Manifest urbà casual**

Per al filòsof alemany Martin Heidegger l'arrel del pensament humà és l'habitatge, que, com no podia ser de cap altra manera arrel d'aquesta afirmació, és el camp d'acció principal de tot arquitecte. Que no el focus preferent d'atenció, com podem observar tan sols sortint al carrer i observant la pèssima qualitat del nostre parc construït. La responsabilitat d'aquest fet és col·lectiva. Socialment s'entén l'habitatge com un valor de canvi. Quan se'n parla com a patrimoni s'entén, molts cops en exclusiva, que aquest patrimoni és econòmicament quantificable. Per a possibilitar aquest fet els espais que habitem han de ser el més estàndard possible, un estàndard no dictat per les nostres necessitats o valors, sinó per allò que el mercat entén que és negociable. És a dir, un estàndard fictici amb escassa utilitat pràctica i quasi nul·la dignitat. Un estàndard prou mediocre com per a poder-lo intercanviar sense conflictes.

No crec que hi hagi col·lectiu que hagi protestat més contra això que els arquitectes. Que, per altra banda, som responsables de dos fets contraris a aquest: el primer d'ells és signar-ho tot, el que està bé i els espantosos projectes anònims que inunden el mercat. El segon, haver desterrat la discussió sobre l'habitar de la primera línia de la comunicació d'arquitectura tan interna com externa. És a dir: l'habitatge no és el que més importa. Mentrestant la producció de mediocritats infames continua sense que es vulgui discutir més enllà de la cosmètica entesa com una façana que tindrà com a valor principal el no destorbar.

Crec necessari que aquesta sèrie d'articles comenci a parlar sobre l'habitatge ressenyant operacions privades que tenen un valor social i una capacitat de ser extrapolables molt més enllà del seus beneficiaris directes. Extrapolables no pel seu valor de canvi, sinó pels seus valors arquitectònics.

Començaré a fer-ho ocupant-me del Contenedor d'Espais BOTETz de Tarragona. No és ben bé una promoció d'habitatges. Els seus autors(1) em van comentar que tot sovint la gent passa per davant l'edifici i, fent honor al seu nom, pregunta què és. Aquesta pregunta constitueix el primer dels molts valors que té aquest espai. Perquè pot ser qualsevol cosa des dels despatxos de lloguer que el conformen actualment fins a un coworking, un co-living, uns habitatges taller o fins i tot un sol gran habitatge. L'edifici pot ser qualsevol cosa perquè som davant d'un d'aquests casos en que la geometria i els materials ho signifiquen tot. En que el projecte ha assolit un grau màxim de senzillesa(2) entesa com una solució mínima que creï el grau de complexitat suficient com per a resoldre tots els, o el major número possible de, problemes plantejats. És per això que l'explicació d'aquest espai ha de ser també complexa.

Comencem pel seu emplaçament. La Tarragona moderna s'ubica a cavall del penya-segat que formava el límit de la ciutat romana i la relacionava amb el mar. A sobre d'aquesta falla hi ha la ciutat més coneguda(3). A sota hi ha el barri baix, antic barri marítim que, pel l'extensió del port i la barrera que forma la platja de vies del tren, té gran part de la seva superfície aïllada del mar. El penya-segat ofereix tota una gamma de solucions en forma d'edificis amb entrada a dues cotes, escales mecàniques, ascensors urbans i carrers molt costeruts, així com runes delimitades per potents murs de contenció deixats a la fresca, que s'han acabat revelant insuficients per a connectar les dues parts de la ciutat, resultant de tot això un barri amb més problemes que la resta de la ciutat, més dificultats econòmiques i una identitat pròpia.

BOTETz ocupa una mica més de la meitat d'una nau industrial que creua tota l'extensió d'una mançana de cases per presentar front a dos carrers, una preciosa nau formada per una enorme coberta de teula àrab suportada per una estructura de fusta recolzada sobre uns pilars de totxo sobre bases de pedra. Sobre cada carrer la nau presenta un cos, un petit edifici més alt on es solien disposar les oficines o l'habitatge del vigilant, edifici que servia (i serveix) per a dotar de caràcter urbà el conjunt. Per a que la fàbrica, que és el que era, fes barri. Un edifici, per tant, modest, ben dissenyat, d'unes precioses proporcions, un punt enganyós, perquè enlloc de tenir la profunditat edificable normal tan sols tenia l'ample d'una bigueta: una màscara, un artifici, un espai d'intercanvi amb capacitat com per ser útil tan al carrer i la ciutat com al funcionament de la fàbrica.

Estem parlant d'una construcció modesta, utilitària, construïda en una època en que es tenia clar que aquesta construcció havia de comportar-se bé amb un entorn que barrejava altres fàbriques amb habitatge, tendes, esglésies i edificis públics relacionats entre ells mitjançant un dels elements amb més capacitat per fer ciutat de tots els que mai s'hagin inventat: la paret mitgera, que permet tota aquesta riquesa d'usos i que, quan el conjunt és harmònic, com és encara el cas del barri baix de Tarragona, resulta invisible, embeguda com està entre edificis d'alçada similar.

Aquests tipus d'edificis són els que donen la identitat d'un barri o d'una ciutat amb més poder encara que peces conegudes com poden ser, en el cas de Tarragona, el Fòrum o la Catedral, monuments sense sentit si no estan envoltats del teixit que els ha allotjat secularment. BOTETz és patrimoni per acumulació. Literalment: l'edifici està fonamentat sobre Roma des del moment en que l'origen més probable de les bases de pedra de les seves columnes sigui alguna de les moltes construccions civils imperials reciclades com a pedrera. No passaria res si la tiressis a terra. Però si aterres una massa crítica d'espais com BOTETz de sobte et trobes amb que la Tarragona que coneixes desapareix, substituïda per una mena de teixit neutre, l'equivalent urbà d'un càncer, que tan podria ser Tarragona com un suburbi de Barcelona com Marina d'Or com un barri nou qualsevol des de Vitòria fins a Almeria. No

es pot bromejar amb construccions com aquesta nau. Prescindir d'elles és prescindir, més a la curta que a la llarga, de que les ciutats tinguin nom. I no podem oblidar que no estava, ni està, protegida. Ni moltes altres similars ni ella.

Els arquitectes autors del projecte es van conèixer gràcies al propi edifici. L'Anna Vidal, veïna del barri, passava per davant quan en David Soley feia obres sobre la nau existent. Per allà planava també en Ramon Corbella, i junts van parir el projecte i el van construir a canvi de poder ocupar l'espai.

El projecte va ser concebut en base a dues decisions. La primera, un cost ajustadíssim aconseguit gràcies a una quantitat considerable de feina extra. La segona, mantenir el caràcter natural i saludable que ens regala per se la construcció tradicional, corregir-lo i augmentar-lo a base de tècniques de bioconstrucció, materials *cradle to cradle*(4) i tots els recursos a l'abast per a que el projecte fos el més sostenible possible.

L'operació es va planificar en dues fases de les quals només se n'ha executat la que comprèn el cos abocat al carrer principal. La part que dona al carrer posterior està projectada, però sembla que el projecte pot experimentar variacions d'aquí a que es construeixi, i que aquestes variacions poden convertir aquesta segona fase en un projecte tan respectuós com la primera.

La primera fase consisteix en una única operació: practicar dos patis a l'estructura existent, un a la part davantera, darrere i a sota del petit cos que forma la façana, i el segon a la part final de la nau principal. Aquest segon pati havia de ser un buit que travessés tot el projecte fins al nivell del terra. A darrera hora el propietari va decidir que s'obris únicament al pis superior per tal de guanyar una plaça d'aparcament, desvirtuant l'espai de la planta baixa, que si ja és agradable només amb el pati existent s'hagués convertit en un lloc de somni: espais a nivell de carrer amb entrada a peu pla i dues llums.

El pati introdueix els elements a l'interior de la construcció: la llum (l'origen de tot), el verd (si entreu us regalaran una planta) i l'aigua (emmagatzemada a un cub existent reciclat com a sitja). El verd havia d'entapissar la coberta principal, decisió desestimada (de nou) per raons pressupostàries, però no de manera irreversible: una primera fase espera uns quants centímetres de terra que puguin suportar les plantes. L'estructura està calculada per a resistir-ho. El pati verd, els materials càlids, la llum, es tradueixen en confort, benestar, bellesa. La flexibilitat que dona tot això és suficient com per a poder pensar aquest BOTETz com un edifici d'habitatges, possible gràcies a una previsió d'instal·lacions que permetria allotjar els serveis necessaris sense haver de fer cap obra de reforma. Hi ha, fins i tot, una distribució pensada, i moltes altres possibles.

BOTETz és una decisió a gran escala. M'he deixat pel final una de les voluntats més importants del projecte: mantenir les grans portes de la fàbrica obertes per tal que els espais interiors s'aboquin al carrer i facin barri. Si aquestes portes, i les portes del costat, i les de tot el barri, s'obrissin i aquests espais en planta baixa funcionessin abocats al carrer el barri canviaria de cara, l'economia funcionaria en xarxa i el conjunt es revaloritzaria. L'arquitectura es deixa: una de les portes s'obre al pati, ja preparat per actuar com un espai-filtre que pot servir tan a les oficines actuals com a uns habitatges.

BOTETz és un manifest. Afortunadament no està sol. Aquesta operació és germana de la Sala Beckett o la Lleialtat Sansenca de Barcelona o de l'Espai Barberí d'Olot(5). Hi ha operacions semblants a ciutats com Sabadell o Terrassa. Massa poques encara, però. BOTETz ha anat més enllà de les tres primeres des del moment en que l'habitatge està a la gènesi de les seves intencions. El que va començar de manera casual té la potència suficient com per a funcionar com a solució urbana extrapolable, model de com s'hauria d'intervenir en situacions (més freqüents del que ens pensem) com aquestes.

- (1) *Els arquitectes Anna Vidal, Ramon Corbella i David Soley.*
- (2) *Crec necessari explicar que la senzillesa és, per a mi, un dels valors suprems de la bona arquitectura.*
- (3) *Una pista d'aquesta posició singular de la ciutat la dona el propi nom d'un dels seus espais més coneguts, el Balcó del Mediterrani, ubicat al final de la Rambla Nova quan aquesta s'estavella contra un mur que mira el mar.*
- (4) *Cradle to cradle (del bressol al bressol) és l'indicatiu per als materials biodegradables. Que surten de la terra i tornen a la terra sense deixar rastre o, fins i tot, deixant rastres positius tals com la seva conversió en adobs orgànics que ajudin a que els residus puguin fertilitzar el lloc on els aboques.*
- (5) *Els dos primers han estat ressenyats en aquests articles. El Barberí són les oficines de RCR arquitectes a Olot, ubicades a una antiga foneria. Tots aquests espais tenen en comú ser intervencions que mostren el màxim respecte cap a espais no protegits. En algun moment tots haguessin pogut anar impunement a terra essent substituïts per habitatges-càncer anodins.*